Bunkós bottal ki nem ver.
Nosza juhászim ugorj talpodra,
Ne legyen gondod most a nyájadra
Mer már mi indulunk
És útnak lódulunk
Betlehembe.

*

Kapnak pénzt, bort, kalácsot, sonkát. Az *Öreg* egy jó korsóba teszi a bort, szeredásba a kalácsot. Nagy szakálla mögött lapos üveg van, amelybe — ivás ürügye alatt — ügyesen önti a bort, a háziak persze nem is sejtik ezt. Kampós botjával nem egyszer kolbászt lop a szabad kéményből. Ha rajt csípik, elverik.

Nyírbátor, 1932. Közli: *Ortutay Gyula.*

„MI, A NÉP" — AZ ELSŐ AMERIKAI TÖMEGDRÁMA

BÁLINT GYÖRGY

1933 január 21-e nevezetes napja volt az amerikai színházi életnek. Ekkor mutatták be a newyorki Broadway egyik előkelő színházában az utóbbi évek egyik legérdekesebb és legértékesebb amerikai darabját. Elmer Rice, az ismert, sőt elismert színpadi szerző írta. Címe ez volt: „We, the People". (Mi, a nép.) A newyorki színházi közönség érdekes darabra számított, mert ismerte Rice régebbi munkáit, tudta, hogy ez a szerző mindig a mélyebb társadalmi kapcsolatok iránt érdeklődik és érdeklődésének határozott, erőteljes formában szokott kifejezést adni. Annakidején ő írta az első amerikai „avangardista" darabot, a „Számológépet", amely nemcsak formai újítást jelentett az amerikai színpadon: (az első amerikai expresszszionista dráma volt), hanem éles, fölényes, kispolgár-szatirájával is meglepte és elgondolkoztatta a szelídebb színházhoz szokott közönséget. Egy másik drámáját az „Uccai jelenet"-et egyes kritikusok az amerikai „Éjjeli menedékhely"-nek nevezték. Egy newyorki külvárosi munkáslakóház életét elevenítette meg ez a darab, leplezetlen őszinteséggel és komoran. Később egyideig símább és megnyugtatóbb társadalmi drámákat a vígjátékokat írt Rice, de ezekből is mindig kicsengett valami keserűség, valami elégedetlen attitüd a mai társadalommal szemben. („Az ügyvéd", „A földalatti", „Nápolyt látni".) Még a legpolgáribb közönség is szívesen fogad a színpadról némi önkritikát — egy bizonyos határig. Rice új darabja, a „Mi, a nép" túllépte ezt a határt. Ez már több volt, mint önkritika. Monumentális és zajos tömegjelenetei, lázongó hangja, a polgári és munkáshősök éles szembeállítása meghaladta azt, amit a Broadway közönsége jóindulattal elviselhetett. A Rice-darab csunyán megbukott, félig üres házak mellett adták egy ideig, míg vé-

gül a színház jobbnak látta levenni a műsorról. Később könyvalakban adta ki drámáját Rice és a szöveg elé, szokásától eltérően, dedikációt nyomatott, mely így hangzott: „A népnek".

Ezt a darabot valóban a népnek és a népért írta, Elmer Rice. A mai Amerika alapvető szociális problémáit veti fel a húsz képből álló, lüktető ütemű drámában. A prosperitás alkonyával kiéleződő osztályellentétek éles rajza a „Mi, a nép". Egy amerikai munkáscsalád utját mutatja meg a kispolgári „munkás-arisztokrata" jóléttől az elkeseredett véres sztrájkharcokig. Az öreg Davis, a család feje évtizedek óta előmunkás az Applegate-műveknél. Kitünő fizetése van, autót tart, fiát egyetemre járatja, lányából tanítónőt faragott, tiszteli a tekintélyeket és írtózik minden „destrukciótól". Lánya, a fiatal tanítónő az iskolában szeliden próbálja jobb belátásra bírni kis olasz tanítványának munkanélküli apját, aki elkeseredésében „felforgató" eszméket plántál a gyerek lelkébe. A fiú jól érzi magát az egyetemen, jómódú társai között és tudományos pályára készül. Aztán valami titokzatos folyamat indul meg valahol a társadalomban. Nem lehet tudni, hogy mi történik, ehhez csak a bölcs nemzetgazdászok és a még bölcsebb Applegatek és politikus kiszolgálóik értenek. Davisék kénytelenek leállítani az autójukat és albérlőt venni a házba. Helen, a tanítónő, kénytelen elodázni esküvőjét Alberttel, a farmer fiával, mert odaát a farmerek körében is baj van. Allen, a diákfiú, egyre jobban érdeklődik a szociológia iránt és otthon ebédnél egyre veszélyesebb gondolatokat árul el. Az öreg Davis optimizmusát és tekintélytiszteletét még nem törte meg a leállított Ford és az albérlő: még mindig haragosan torkolja le fiának „zöld" beszédét. Változnak a képek: Applegateék újból leszállítják a béreket, Allennek ki kell maradnia az egyetemről, Albert farmercsaládja nyomorog. A válság feltartóztathatatlanul fejlődik tovább. Az öreg Davis lába alatt megrendül a föld, körülötte összeomlik minden: leépítették. Nőttön-nő a nyomor és közben néhány sikerült jelenetben látjuk Applegateéket, szenátor és egyetemi tanár barátaikat, egész politikai klikkjüket. Európai utazásokat terveznek, Tizian-képeket vesznek és egyik bizalmasukat megválasztatják köztársasági elnöknek. Allen szenet lop az uccán, hogy legyen otthon mivel fűteni, apja már nem tiszteli a tekintélyeket, húga már nem vitatkozik a zavarosbeszédű olasz munkásokkal. A nemrég még jólétben élő amerikai munkáscsaládot egyre erősebben átformálja a „depresszió". Davis, a munkás-arisztokrata, tüntető munkanélküli tömeg szónoka lesz és uccai harcban vesz részt az Applegate-üzem előtt. Itt is, ott is fellángolnak a küzdelmek a munkanélküliek és a karhatalom között. Allen, a fiatal amerikai forradalmár fogságba kerül: azzal vádolják, hogy a barrikádokon agyonlőtt egy rendőrt. A vád nem igaz, de Allent halálra ítélik. Politikai barátai tömeggyűléseket rendeznek az érdekében. Egy ilyen nagy, impozáns tömeggyűléssel ér véget a dráma. Munkások, diáklányok, tanárok intéznek beszédeket a színpadról a tömeghez — és a nézőtérhez. Mary, a lengyel munkáslányból lett amerikai diák így beszél:

— Nem Amerikában születtem. Lengyelországban születtem és 1920-ban, kislánykoromban kerültem ide. Lengyelországban polgár-

háború volt és éhinség. Apám idejött, hogy szabadságot és élelmet keressen a családja számára. Eljött Amerikába, a bőség országába. Mit talált? Éhséget és halált. Nappal a műhelyben robotolt, éjszaka tömeglakásban köhögte ki a tüdejét, míg meg nem halt. Ez a sorsa millióknak. Kenyeret és békét követelnek: éhséget és háborút kapnak. De tiltakozniok nem szabad. Ha tiltakoznak, lelövik őket vagy börtönbe kerülnek.

Felszólal Williamson, a szelíd pap is.

— Megengedhetjük-e, hogy kegyetlenség és igazságtalanság pusztítsa el ezeket az erős, bátor, szép fiatal életeket? Én is beszélhetnék egy ilyen elpusztított fiatal életről, egy ifjúról, aki olyan kedves volt nekem, mintha tulajdon fiam lett volna, s akinek életét kegyetlenül pocsékolta el az imperialista kapzsiság.

Felszólal végül Sloane, a fiatal egyetemi tanár is, a nagy gyűlésteremben, melynek falára kitűzték az amerikai lobogót:

— Amerika cserbenhagyta az igazságot a lincs-rendszerért, a demokráciát az osztályuralomért, a szabadságot a zsarnokságért... Fiatal életekből, Allen, Mary, Helen és a többiek életéből kellene felépíteni a szabad erős nemzetet... Jogot az élethez: ezt kívánja Mary. Ezt kívánják valamennyien. Nincs többé létjogosultága semmi olyan társadalmi rendszernek, mely megtagadja tőlük ezt a jogot. Az emberiség nevében, hölgyeim és uraim, a józan ész nevében kérdezem, mire való a társadalom, ha nem arra, hogy gondoskodjék a benne élő férfiak és nők biztonságáról és jólétéről? „Hogy elősegítsük az általános jólétet és biztosítsuk a szabadság áldásait" — az Alkotmány bevezetése írja ezt. Azt jelenti ez az elv, hogy megtagadjuk a gyülekezés és szabad szó jogát? Azt jelenti, hogy millióknak kell munka nélkül maradniok, élelem és lakás nélkül? Mi vagyunk a nép hölgyeim és uraim, önök és én — mi valamennyien. Amerika: ez a mi házunk. Takarítsuk ki, hozzuk rendbe, teremtsünk belőle tisztességes lakhelyet, tisztességes emberek számára.

Így végződik Rice drámája. A Broadway közönségének nem kellett ez a „nyers propaganda-darab". „Művészibb", finomabb témát és feldolgozást követelt. Az amerikai dráma történetében azonban jelentős lépés ez a színpadi munka: az első nagyszabású dráma, mely egyének helyett tömegek sorsával foglalkozik és melynek határozott célkitűzése van. Mindamellett, a határozott célkitűzés még nem azonos a határozott ideológiával. Rice (ép úgy, mint az a háromnegyed millió amerikai textilmunkás, aki nemrég a világ legnagyobb sztrájkját rendezte), sem elméletben, sem gyakorlatban nem követ élesen kimutatható politikai vonalat. Politikai drámája (úgy, mint a textilmunkások legutóbbi politikai drámája) végeredményben tehát politikamentes. Nem tudjuk meg Ricetől, melyek azok a módszerek, melyekkel Amerikát „ki kell takarítani". Nem határozza meg közelebbről, mivel lehetne megszüntetni azt az állapotot, melyet darabja hőseivel együtt elviselhetetlennek talál. Egy bizonyos: Elmer Rice, az amerikai színpadi irodalom mestere elindult azon az úton, mely az amerikai regény mai mestereit, Sherwood Andersont, Theodore Dreisert és John dos Passost elve-

zette az amerikai tömegekhez. Amikor ezt a cikket írom, érkezik a hír Rice új darabjának, az „Ítélet napjának" newyorki bemutatójáról. A rövid beszámolókból csak annyit tudunk meg, hogy a dráma egy képzelt európai államban játszódik le és központjában nagy politikai per áll, mely sok tekintetben erősen emlékeztet a Reichstag-perre.

ELMER RICE — BÁLINT GYÖRGY:

MI, A NÉP*

15. jelenet

Rice darabjának ez a jelenete az Applegate-gyártelep kapuja előtt játszódik le. Amikor a függöny felmegy, Joe CALLAHAN, a gyár egyik őre, ládán ül, cigarettázik, ujságot olvas. Egy pillanattal később Sam ROGERS, a gyár egy alkalmazottja jön be balfelől.

ROGERS: Halló, Joe!

CALLAHAN: Halló, Sam! *(Rogers kimegy a nyitott kapun s eltünik az úton. Egy pillanat mulva meglehetősen izgatottan tér vissza.)*

ROGERS: Te, Joe, valami menet jön itt az úton.

CALLAHAN: Úgy? *(Gyorsan feláll, a főbejárathoz megy, kinéz az útra.)* Hát ezek mi az ördögöt akarnak? Jó lesz, ha hívsz valakit az irodából.

ROGERS: Jó!

(Elsiet balfelé. A tömeg lábdobogása és zúgása egyre közeledik jobbfelől. Callahan aggódva néz le az útra, nem tudja, mit tegyen. James Moulton, izgatott kis emberke, besiet balról, lihegve kapkod levegő után. Utána jön Rogers.)

MOULTON *(idegesen):* No mi az, Callahan?

CALLAHAN: Valami tömeg jön, Moulton úr. Úgylátszik, ide igyekszenek.

(Moulton a főbejárathoz megy, kinéz az útra. A lábdobogás és a zúgás egyre közelebb jön.)

MOULTON *(izgatottan):* Ezek alighanem valami rosszban sántikálnak. Legjobb lesz, ha telefonálok katonai segítségért.

CALLAHAN: Nincs szükség katonai segítségre. Nem olyanok ezek, mint akik verekedni akarnak.

MOULTON: Sose lehet tudni, hogy ezek a vörösök mikor okoznak bajt. *(Rogershez)* Sam, menj, mondd meg Wilsonnak, hogy sorakoztassa fel az embereit.

ROGERS: Igenis, uram. *(Gyorsan kimegy balfelé.)*

---

* Elmer Ricenek eddig két művét mutatták be magyar színpadon: *„Az ügyvéd"* címűt 1933-ban, a Nemzeti Színházban és *„A számoló gép"* címűt 1934-ben, a Bethlen-téri Színházban. Mindkettőt *Bálint György* fordításában.